

KLEINE

GIDS BIJ

DE

COLLECTIE

VAN

S.M.A.K.

INHOUD

INLEIDING.....	3
<i>De Kleine Catalogus van de Collectie van S.M.A.K. en</i>	
<i>De Tentoonstelling</i>	3
EEN KLEINE HANDLEIDING.....	4
CREATIEF DENKEN.....	5
BEGRIPPENLIJST.....	6
Actueel (ook voor kleuters).....	7
Actueel.....	9
Betekenis (ook voor kleuters).....	11
Concept.....	13
Dat-kan-ik-ook (ook voor kleuters).....	15
Emoties (ook voor kleuters).....	17
Fantasie (ook voor kleuters).....	19
Gek.....	21
Handleiding (ook voor kleuters).....	23
Indruk.....	25
Kleur (ook voor kleuters).....	27
Luisteren.....	29
Materiaal (ook voor kleuters).....	31
Nadenken (ook voor kleuters).....	33
Portret (ook voor kleuters).....	35
Reizen (ook voor kleuters).....	37
Stilleven (ook voor kleuters).....	39
Titel.....	41
Uitdaging.....	43
Zien (ook voor kleuters).....	45

INLEIDING

Wie is er bang van actuele kunst? Veel mensen voelen zich minder vertrouwd met actuele kunst en ervaren het daarom als verwarrend of iets raar. De kunstwerken roepen veel vragen op, meer dan je op het eerste gezicht zou kunnen beantwoorden. Het kan dan ook best spannend zijn om samen met je leerlingen rond actuele kunst te werken.

Leerlingen (en stiekem docenten ook) stellen zich heel wat vragen. Moet ik dit mooi vinden? Wat betekent het? Is dit nou kunst? Het antwoord van S.M.A.K. hierop is: Nee hoor! Wat denk je zelf? Wij vinden van wel.

De Kleine Catalogus van de Collectie van S.M.A.K. en De Tentoonstelling

Eerst was er het boek, een kleine catalogus met 150 kunstwerken uit de collectie van S.M.A.K.

Daarna kwam er *De Tentoonstelling*. Een expo gemaakt door 350 leerlingen van verschillende Gentse scholen, uit diverse opleidingen. Bij het boek én bij de tentoonstelling maakten we deze *Kleine Gids bij de Collectie van S.M.A.K.*

Hiermee willen wij jou en je leerlingen een handleiding bieden om samen actuele kunst te ontdekken. Je kan deze gids gebruiken bij onze *Kleine Catalogus van de Collectie van S.M.A.K.* of voor/tijdens/na een bezoek aan *De Tentoonstelling*. Alle kunstwerken in deze tentoonstelling vind je ook terug in de *Kleine Catalogus*, met telkens een afbeelding in kleur, een quote en een bondige begeleidende tekst.

Klik hier voor de webpagina van *Kleine Catalogus van de Collectie van S.M.A.K.*
Klik hier voor de webpagina van *De Tentoonstelling*.

EEN KLEINE HANDLEIDING

Wat?

Net als de *Kleine Catalogus van de Collectie van S.M.A.K.* moet je de *Kleine Gids* niet van voor naar achter uitlezen. Je bladert, op alfabetische volgorde, langs verschillende kunstwerken. Bij elk kunstwerk selecteerden we een onderwerp waarrond je met jouw leerlingen kan werken. Telkens bruikbaar bij veel verschillende kunstwerken. We baseerden ons hiervoor op onze gesprekken en workshops die we hielden samen met de Gentse leerlingen ter voorbereiding van *De Tentoonstelling*. Hoe kijken leerlingen naar actuele kunst? Welke vragen hebben zij hierbij? Wat willen ze weten over het kunstwerk?

Voor wie?

We hebben ervoor gekozen om geen aparte indeling te maken voor het basis- of secundair onderwijs. Jij als leerkracht kent jouw klas het beste en kan op basis hiervan een gerichte keuze maken. Soms bieden we een suggestie om de opdracht te differentiëren. De opdrachten die volgens ons geschikt zijn om met kleuters uit te testen duiden we aan met   .

Hoe?

Bij (bijna) elke letter van het alfabet vind je een begrip of thema passend bij jouw ontdekkingsreis door actuele kunst. Je kiest er enkele uit die je interessant lijken om je verder in te verdiepen. Je kan je daarbij laten leiden door het begeleidende kunstwerk of door de vragen die je hebt over actuele kunst. Let op: niet alle kunstwerken uit *De Kleine Catalogus* zijn te zien in *De Tentoonstelling*. Van de 150 kunstwerken in het boek tonen we er een tachtigtal.

CREATIEF DENKEN

Tijdens het maakproces van *De Tentoonstelling* werkten we rond vijf vragen die we aan alle leerlingen stelden. Je kan deze vragen bij elke tentoonstelling van actuele kunst gebruiken als gespreksstarter. Er zijn geen goede of foute antwoorden. De vragen helpen je op een andere manier naar de kunstwerken te kijken, verder dan de eerste reactie: dit vind ik (niet) mooi of dit begrijp ik (niet).

Geef jouw leerlingen een lijst met de vijf vragen mee tijdens hun bezoek aan de tentoonstelling of wanneer je de *Kleine Catalogus* doorbladert. Kies bij elke vraag een kunstwerk uit die hier volgens jou het beste bij past.

1.

Welk kunstwerk zou je willen veranderen?
Teken/schrijf het erbij.

2.

Als je een kunstwerk mee naar huis zou mogen nemen,
welk zou je dan kiezen?

3.

Welk kunstwerk is het meest actueel?
Verklaar.

4.

Welk kunstwerk doet je denken aan je studierichting?
Waarom?

5.

Welk kunstwerk is totaal niet interessant?
Waarom?

6.

In welk werk zou je willen wonen?
Waarom?

BEGRIPPENLIJST

Legende ontwikkelingsdoelen:

- A** Kleuteronderwijs
- B** Lager Onderwijs
- C** Secundair onderwijs, 1ste graad (na modernisering)
- D** Secundair onderwijs, 2^e en 3^e graad (voor modernisering VOETen)
- E** Secundair onderwijs, 2^e en 3^e graad (na modernisering)

Mimmo Rotella, *Estate in Sicilia*, 1962

Rotella

Op welke manier kan een kunstwerk actueel zijn? Dit betekent niet alleen dat het vandaag gemaakt is, maar ook dat het ons iets vertelt over onze wereld vandaag. Dit kan letterlijk gebeuren door te verwijzen in het kunstwerk naar actuele gebeurtenissen, maar ook door het materiaalgebruik dat anders is dan je zou verwachten. Zo hergebruikt Mimmo Rotella reclameaffiches die hij daarna aanbrengt op een schildersdoek. De kunstenaar rukt niet zomaar een affiche van de muur, maar heeft oog voor kleur en vorm.

DOEN: EEN TOEVALLIG KUNSTWERK

Maak zelf een kunstwerk dat berust op toeval.

- Neem een krant en laat deze toegevouwen.
- Lijm de onderste pagina op een stuk stevig karton.
- Maak telkens in de pagina erboven een scheur zodat de pagina eronder zichtbaar wordt.
- Herhaal dit tot je de hele krant door bent.
- Vraag jezelf bij elke scheur/pagina af welk stuk je wil behouden.
  - Kijk je naar de letters? Misschien lukt het om een nieuwe zin te maken.
  - Zijn er kleuren of vormen die opvallen? Laat je leiden door het toeval.
- Klaar? Bedenk een passende titel of verhaal bij je kunstwerk.

A. 6.2 De kleuters kunnen ervan genieten bezig te zijn met de dingen die hen omringen om hun expressiemogelijkheden te ontdekken.

B. 1.4 De leerlingen kunnen plezier en voldoening vinden

in het beeldend vormgeven en genieten van wat beeldend is vormgegeven.

C. 16.7 De leerlingen creëren artistiek werk vanuit een afgebakende opdracht en de eigen verbeelding.

D. 6 De leerlingen gaan actief om met de cultuur en kunst die hen omringen.

E. 16.7 De leerlingen creëren artistiek werk vanuit hun verbeelding.

Narcisse Tordoir, *Scène de naufrage*, 2002

Dit schilderij maakte Tordoir samen met collega en vriend Vincent Geyskens. Ze vertrokken hierbij van een foto van bootvluchtelingen. Een andere inspiratiebron was het meesterwerk van de Franse schilder Théodore Géricault, *Het Vlot van de Medusa*. Tordoir en Geyskens leggen met dit werk de link tussen schilderen en de actualiteit. Het gaat over hoe vluchtelingen vandaag op de kusten stranden en door de politie worden opgepakt.

DOEN: MEDIABEELDEN KOPPELEN AAN EEN KUNSTWERK

Voor deze opdracht ga je zelf op zoek naar passende beelden uit de actualiteit.

- Kijk samen naar dit kunstwerk, zonder dat je eerst de uitleg van de kunstenaars leest.
- Wat zie je hier? Waar doet het je aan denken? Je kan naar de vormen kijken, maar ook naar de algemene sfeer van het kunstwerk.
- Definieer een actueel thema waarover dit kunstwerk volgens jou gaat. Het maakt niet uit als blijkt dat dit niet het originele idee van de kunstenaar was. Het gaat er om waar het jou aan doet denken.
- Zoek gericht, online of in fysieke kranten, naar een beeld dat jouw interpretatie kracht bij kan zetten.
- Bespreek op welke manier het gevonden beeld past bij het kunstwerk. Gaat dit over de vorm of de inhoud?

B. 5.1 De leerlingen kunnen beeldsignalen waarnemen zodat men opvallend goede en minder geslaagde dingen kan doorzoeken en herkennen.

C. 16.4 De leerlingen

brengen kunst- en cultuuruitingen in verband met de context waarin deze voorkomen.

D. 2 De leerlingen gaan constructief om met verschillen tussen mensen en

levensopvattingen.

E. 16.3 De leerlingen illustreren op basis van waarnemingen van kunst- en cultuuruitingen gelijkenissen en verschillen in hun interpretatie van bedoeling en onderwerp.

Maria Serebriakova, *Columns*, 1992

MARIA SEREBRIAKOVA

Columns, 1992

BETEKENIS

Een van de meest gestelde vragen bij het kijken naar actuele kunst is: wat betekent dit kunstwerk? Dit kan je vaak zelf achterhalen door echt goed te kijken naar het kunstwerk en te voelen waarover het gaat. Deze vragen helpen je alvast op weg:

- Wat zie ik?
- Waar doet dit me aan denken?
- Uit wat is het gemaakt?
- Hoe is het gemaakt?

DOEN: NEEM DE PLAATS IN VAN HET KUNSTWERK

Een manier om dit te doen is door het kunstwerk uit te beelden.

Door letterlijk dezelfde houding aan te nemen ervaar je meer welke emoties en verhalen er in het kunstwerk vervat zitten.

- Uit hoeveel elementen bestaat het kunstwerk? Het aantal bepaalt met hoeveel personen je moet zijn voor deze opdracht. In het geval van Maria Serebriakova heb je minstens drie personen nodig: twee stoelen en een tafel.
- Probeer zo te gaan staan zoals op de foto. Alles lijkt klaar te staan voor een goed gesprek tussen twee mensen. Er zit iets in de weg: vanuit de drie meubelstukken vertrekt een witte zuil. Zo kan je niet plaatsnemen aan tafel. Hiermee wil Serebriakova tonen hoe moeilijk het is om in woorden uit te drukken wat je voelt.
- Wat gevoel geeft deze houding je? Welk gevoel zou het moeten geven als je er naar kijkt denk je? Bespreek dit samen.
- Wil je nog een extra element toevoegen? Bedenk wat er gebeurt als het kunstwerk plots zou bewegen.

A. 3.2 De kleuters kunnen zich inleven in personages en dingen uit de omgeving en deze uitbeelden.

B. 3.5 De leerlingen kunnen ervaringen, gevoelens, ideeën, fantasieën,... uiten in spel.

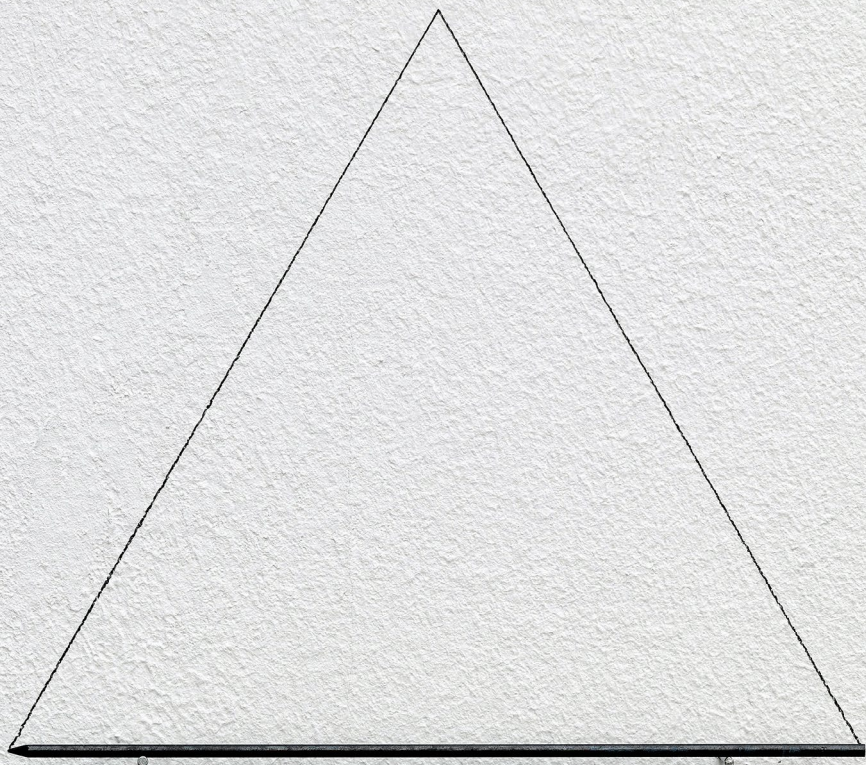
C. 16.6 De leerlingen wenden

hun eigen expressieve ervaring aan om hun waardering voor kunst en cultuuruitingen uit te drukken.

D. 7 De leerlingen illustreren de wederzijdse beïnvloeding van kunst, cultuur en techniek, politiek, economie,

wetenschappen en levensbeschouwing.

E. 16.6 De leerlingen drukken vanuit hun ervaring met creatieprocessen hun waardering uit voor inhoud en vormgeving van kunst- en cultuuruitingen.

Charbel-Joseph H. Boutros, *Dead Drawing*, 2011

CHARBEL-JOSEPH H. BOUTROS

CONCEPT

Dead Drawing, 2011

Conceptuele kunst is een stroming waarbij de idee of het concept belangrijker is dan het esthetische aspect van het kunstwerk. Wat niet wil zeggen dat er geen schoonheid of poëzie in kan vevat zitten.

Je kan het kunstwerk van Charbel-joseph H. Boutros lezen als een soort van formule, een code die je kan kraken. Om dit kunstwerk te tonen moeten de museummedewerkers zorgvuldig de instructies van de kunstenaar volgen. Met een potlood teken je alvast twee lijnen. Het potlood leg je daarna op twee nagels. Zo ontstaat een gelijkzijdige driehoek. Teken je verder, dan wordt het potlood te kort om nog op de nagels te leggen.

DOEN: HET IDEE IS BELANGRIJKER DAN DE UITVOERING

Voor deze opdracht is het de bedoeling dat je dit keer niet zelf jouw kunstwerk maakt, maar dat iemand anders dit uitvoert op basis van jouw omschrijving.

- Bedenk een eenvoudige tekening. Denk na over hoe de tekening gemaakt moet worden. Hoe ga je de verschillende handelingen omschrijven?
- Geef iemand anders de instructies voor het maken van jouw kunstwerk. Lukt het de andere om jouw visie helemaal tot een goed einde te brengen?
- Hoe eenvoudig is het om een beeld in woorden uit te drukken? Wie is er eigenlijk de kunstenaar? De persoon met het idee of degene die het uitvoert? De kunstenaar of de museummedewerker?

B. 6.5 De leerlingen kunnen respect betonen voor uitingen van leeftijdgenoten, behorend tot eigen en andere culturen.

C. 16.10 De leerlingen reflecteren aan de hand van aangereikte criteria over hun

artistiek product en proces en over dat van medeleerlingen.

D. 7 De leerlingen illustreren de wederzijdse beïnvloeding van kunst, cultuur en techniek, politiek, economie, wetenschappen en

levensbeschouwing.

E. 6.3 De leerlingen illustreren op basis van waarnemingen van kunst- en cultuuruitingen gelijkenissen en verschillen in hun interpretatie van bedoeling en onderwerp.

Bernard Frize, *Théon*, 2001

A. 1.4 De kleuters kunnen verschillende beeldende, technische middelen aanwenden en samen gebruiken om tot beeldend werk te komen.

B. 1.5 De leerlingen kunnen beeldende problemen oplossen, technieken toepassen en

gereedschappen en materialen hanteren om beeldend vorm te geven op een manier die hen voldoet.

C. 16.8 De leerlingen experimenteren met diverse artistieke bouwstenen zoals taal, lichaam, ruimte, tijd, vorm,

kleur, klank, digitale data.

D. 11 De leerlingen gebruiken cultuur- en kunstuitingen om begrip op te brengen voor de leefwereld van anderen.

E. 16.1 De leerlingen tonen interesse voor elkaars kunst- en cultuuruitingen.

Een van de meest gehoorde uitspraken over actuele kunst is: “Dat kan ik ook”!¹ Dit spreken we zeker niet tegen. Natuurlijk kan iedereen dit namaken! Stel jezelf liever de vraag of het belangrijk is dat je een kunstwerk niet kan maken. Moet een kunstenaar beter zijn dan jou om het een goed kunstwerk te vinden? Voor Bernard Frize is de kunstenaar geen heldhaftige figuur, maar een arbeider. Schilderen is het aanbrengen van verf en van kleuren op een ondergrond. Daarom kan je *Théon* als een soort van handleiding of een uitnodiging zien om het schilderij na te maken. Je neemt in beide handen verschillende borstels met één kleur erop vast. Met je twee handen tegelijk maak je een slingerende beweging.

DOEN: IMITATIE IS HET GROOTSTE COMPLIMENT

Als je een kunstwerk tegenkomt waarvan je denkt – “Dat kan ik ook!” – voeg dan eens de daad bij het woord en probeer het kunstwerk tot in de puntjes na te maken. Is het wel zo eenvoudig als het lijkt? Door een kunstwerk te kopiëren, of dit toch op zijn minst te proberen, leer je vaak de kunstenaar en het kunstwerk beter te begrijpen.

- Start met het goed observeren van het kunstwerk.
  - Wat zie je?
  - Hoe is het gemaakt?
  - Welke materialen heb je nodig?
  - Hoe is de kunstenaar op het idee gekomen?
  - Hoe begin je hier aan? Wat zou de eerste stap geweest zijn?
- Niet twijfelen, namaken is de boodschap.
- Reflecteer achteraf:
  - Wat ging goed? Wat niet?
  - Wat zijn de verschillen tussen jouw kopie en het origineel?
  - Wat ontdekte je tijdens het namaken?

1) Zie ook: Will Gompertz, *Dat kan mijn kleine zusje ook*, 2012

Aida Ruilova, *The Stun*, 2000

Aïda Ruilova maakt angstaanjagende video's die doen denken aan horrorfilms. De kunstenaar geeft deze film de titel *The Stun*, dat zowel De Schok als De Verdoving wil zeggen. Je ziet hoe de mond van een man bruut wordt opengesperd en vastgeklemd tussen twee handen. De video wordt in een loop afgespeeld waardoor de schreeuw van twee minuten eeuwig lijkt te duren.

DOEN: KUNST ALS UITBEELDING VAN EMOTIES

Maak in de stijl van Aïda Ruilova korte GIF's van verschillende emoties. Hiervoor heb je een smartphone of tablet nodig met een fototoestelfunctie.

- Brainstorm over de verschillende emoties die je kent. Denk aan: liefde, angst, vreugde, woede, verdriet, verbazing, schaamte of walging.
- Hoe kan je aan iemand zien dat deze persoon deze emoties ervaart? Een bepaalde gezichtsuitdrukking of lichaamshouding?
- Probeer de emoties uit te beelden zonder woorden.
- Maak een kort filmpje of GIF die je in loop kan afspelen.
- Toon dit aan de rest van de klas. Kunnen zij op basis van jouw film achterhalen welke emotie je uitbeeldt?

A. 5.2 De kleuters kunnen vaststellen dat klanken, beelden en bewegingen elkaar wederzijds beïnvloeden.

B. 5.3 De leerlingen kunnen soorten van eenvoudige hedendaagse audiovisuele opnamen en weergavetoestellen

(informatiedragers) aanwijzen, benoemen en ze creatief bedienen.

C. 16.6 De leerlingen wenden hun eigen expressieve ervaring aan om hun waardering voor kunst en cultuuruitingen uit te drukken.

D. 10 De leerlingen argumenteren, in dialoog met anderen, de dynamiek in hun voorkeur voor bepaalde cultuur- en kunstuitingen.

E. 16.2 De leerlingen lichten hun interesse voor kunst- en cultuuruitingen toe.

Pierre Alechinsky, *Nuages en pantalons*, 1957

PIERRE ALECHINSKY

Nuages en pantalons, 1957

FANTASIE

Bij het kijken naar (actuele) kunst mag je best je fantasie aan het werk zetten. Vaak word je door de kunstenaar uitgenodigd om zelf een beeld/ mening te vormen over het kunstwerk. Er is geen goed of fout, het is jouw interpretatie. In *Nuages en pantalons* van Pierre Alechinsky vloeien woord en beeld mooi samen. In het kunstwerk zie je ritme, het leest als een lied. De titel verwijst naar een gedicht van Vladimir Mayakovsky dat over een onbeantwoorde liefde gaat.

DOEN: GELUID OMZETTEN IN BEELD

Je kan deze opdracht bij het werk van Alechinsky uitvoeren, maar ook bij een ander kunstwerk naar keuze.

- Zoek muziek die je vindt passen bij het kunstwerk. Kijk hiervoor eerst goed naar het kunstwerk. Met muziek kun je, net als met beeldende kunst, heel wat emoties en sferen oproepen. Past eerder droevige of vrolijke muziek bij het kunstwerk? Traag of snel?
- Kijk, wanneer je een keuze hebt gemaakt, terwijl je luistert naar het kunstwerk. Kijk net zolang als de muziek duurt. Wat ervaar je? Zag je andere dingen of niet? Nodig ook anderen uit om samen te kijken en te luisteren.
- Draai de opdracht eens om. Maak zelf een (abstract) kunstwerk terwijl je naar muziek luistert.
  - Verzin je vormen en bewegingen op het ritme van de muziek?
  - Welke kleur past bij het gevoel dat de muziek je geeft?
  - Of komt er juist een bepaald verhaal in je naar boven tijdens het luisteren?

A. 6.5 De kleuters kunnen genieten van de fantasie, de originaliteit, de creativiteit en de zelfexpressie in 'kunstwerken'.

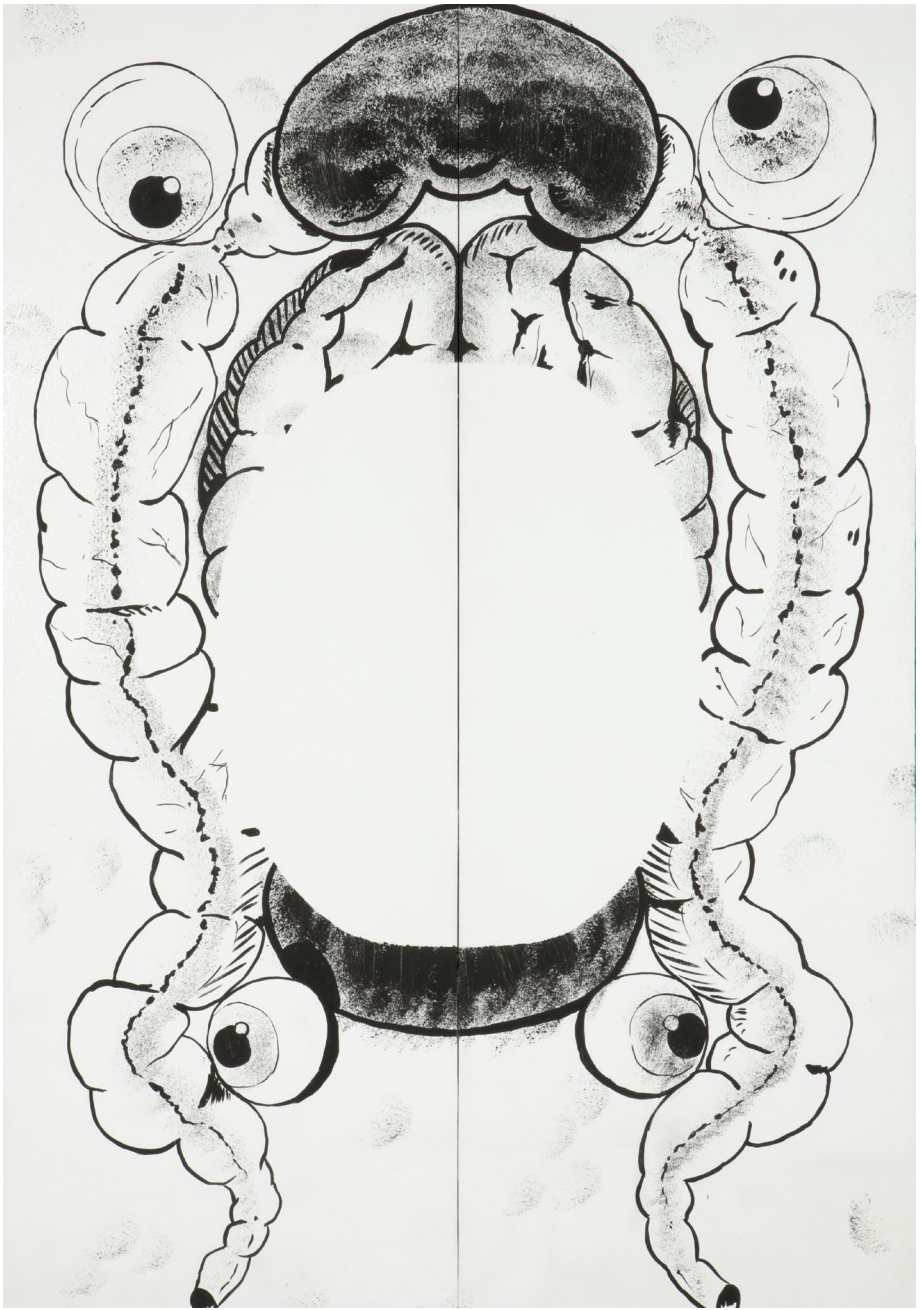
B. 6.2 De leerlingen kunnen zonder vooroordelen naar

kunst kijken en luisteren.

C. 16.2 De leerlingen onderscheiden via waarnemingen van kunst- en cultuuruitingen het zintuiglijk waarneembare, de bedoelingen en het onderwerp ervan.

D. 6 De leerlingen kunnen schoonheid ervaren;

E. 16.5 De leerlingen drukken uit hoe kunst- en cultuuruitingen hun gedachten, gevoelens en gedrag beïnvloeden.

Mike Kelley, *Incorrect Sexual Model: Mommy's Penis*, 1987

Het gebeurt vaak dat mensen nogal verbaasd reageren wanneer ze naar actuele kunst kijken. Is dit nu kunst? Actuele kunst daagt je als kijker uit om op een andere manier te kijken dan je gewend bent.

Incorrect Sexual Models is een reeks zwart-wit schilderijen over het lichaam. Maar de kunstenaar schudt de rangschikking door elkaar. Hij kiest vrij waar de oogballen, hersenen, darmen en nieren een plek krijgen. Mike Kelley groeide op in een streng katholiek gezin in Amerika. Voor zijn gelovige vader was kunstenaar zijn het slechtste beroep dat zijn zoon kon kiezen.

DOEN: FILOSOFEREN KAN JE LEREN

Gebruik een actueel kunstwerk als startpunt voor een filosofisch gesprek.

Focus op de thematiek van het werk, vaak een maatschappelijk relevant onderwerp, niet op de vraag of je dit kunst kan noemen en of je het een goed kunstwerk vindt.

- Maak duidelijke afspraken.
  - Iemand leidt het gesprek.
  - Luister aandachtig. Laat elkaar uitspreken.
  - Stel doordachte en oprechte vragen.
    - Waarom denk je dit?
    - Hoe kom je op dit idee?
    - Wat betekent dit voor jou?
- Bedenk een filosofische vraag op basis van het kunstwerk om het gesprek te starten. Dit mag best uitdagend zijn. Bij het werk van Mike Kelley zou je kunnen vragen:
  - Wat is een correct (of een incorrect) seksueel model?

(Bij een goede filosofische vraag zijn er meerdere antwoorden mogelijk, maar het gaat niet om je eigen mening of om wetenschappelijke kennis.)

B. 6.5 De leerlingen kunnen respect betonen voor uitingen van leeftijdgenoten, behorend tot eigen en andere culturen.

C. 16.4 De leerlingen brengen kunst- en cultuuruitingen

in verband met de context waarin deze voorkomen.

D. 13 Denken: de leerlingen kunnen onderwerpen benaderen vanuit verschillende invalshoeken

E. 7.3 De leerlingen hanteren strategieën om respectvol en constructief om te gaan met individuen en groepen in een diverse samenleving

Stanley brouwn, *1 Step 1:1, 1 M 1:1*, 1976

1 Step 1:1, 1 M 1:1, 1976

Sommige kunstwerken zijn een handleiding op zichzelf. Ze nodigen je uit om de wereld op dezelfde manier te bekijken als de kunstenaar. Zo ook het werk van Stanley brouwn (en nee het is geen typfout om zijn achternaam zonder hoofdletter te schrijven). Deze kunstenaar meet de wereld met zijn lichaam. Voor dit kunstwerk meet hij met zijn voetstap. Het kunstwerk bestaat uit een grijze tafel waarop twee bakken staan die honderden steekkaarten bevatten. Op deze fiches schreef de kunstenaar nauwkeurig de afstanden op van wandelingen die hij maakte. Hij deed dit in twee eenheden: de lengte van zijn eigen voetstap en die van de standaardmaat 1 meter.

DOEN: IN DE VOETSPOREN VAN DE KUNSTENAAR

Stap letterlijk in de voetsporen van Stanley brouwn.

- Zoek naar een andere manier om te proberen de wereld te meten.
- Gebruik eens je handen, tenen of dijbeen.
- Hoe ervaar je het meetproces?
- Valt je iets op tijdens het meten?
- Ga je op een andere manier kijken of niet?

A. 6.1 De kleuters kunnen openstaan voor nieuwe dingen uit hun omgeving.

B. 6.1 De leerlingen kunnen blijvend nieuwe dingen uit hun omgeving ontdekken.

C. 16.3 De leerlingen

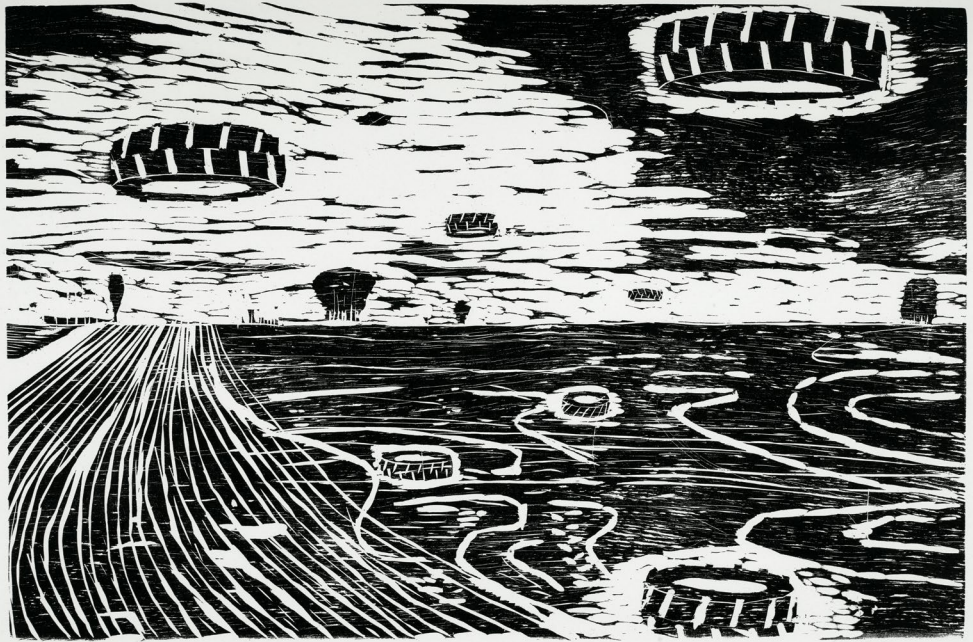
beschrijven aan de hand van aangereikte criteria de interactie tussen het zintuiglijk waarneembare, de bedoelingen en het onderwerp van kunst- en cultuuruitingen.

D. 9 De leerlingen zijn

bereid zich aan te passen aan wisselende eisen en omstandigheden.

E. 15.2 De leerlingen onderzoeken de uitvoerbaarheid van ideeën rekening houdend met zelf geselecteerde criteria.

2/20

Dirk Zoete

Dirk Zoete, *uit editiemap, ed. 2/20, 2003*

Goede (actuele) kunst kan een diepe indruk achterlaten, een beeld dat je ooit zag blijft je achtervolgen. Vooral als het om beelden gaat die belangrijk waren in je kindertijd. Dit kan ook het geval zijn bij kunstenaars. Zo zie je in het werk van Dirk Zoete sporen en banden van een tractor. Deze kunstenaar komt uit een landbouwersfamilie en de boerenstiel schemert vaak door in zijn kunstwerken. Dirk Zoete sneed dit beeld uit in hout, rolde de plank in met zwarte inkt en drukte de uitsnede af op een vel papier.

DOEN: LAAT EEN INDRUK NA

Je kan makkelijk zelf een afdruk maken met eenvoudig materiaal.

Je hebt hiervoor nodig: karton, lijm, schaar, penseel, vloeibare dikke waterverf, water, papier.

- Verzamel verschillende soorten karton.
- Bedenk een herkenbare vorm die voor jou veel betekent. Denk aan het logo van je sportclub, de afdruk van je favoriete paar schoenen, de auto van jouw grootvader.
- Teken deze vorm op een stevige ondergrond. Dit kan ook dikker karton zijn.
- Vul de vorm op met verschillende stukken karton, laat stukken open daar waar je witte lijnen in je ontwerp wil hebben.
- Bestrijk de vorm met vloeibare waterverf of drukinkt.
- Stempel je vorm, naar wens, op verschillende vellen papier.

B 1.5 De leerlingen kunnen beeldende problemen oplossen, technieken toepassen en gereedschappen en materialen hanteren om beeldend vorm te geven op een manier die hen voldoet.

C 16.7 De leerlingen creëren artistiek werk vanuit een afgebakende opdracht en de eigen verbeelding
D. 2 De leerlingen kunnen originele ideeën en oplossingen ontwikkelen en uitvoeren.

E. 15.2 De leerlingen onderzoeken de uitvoerbaarheid van ideeën rekening houdend met zelf geselecteerde criteria.

Yves Klein, *Niké van Samothrake*, ed. 82/175, 1962

Kleur is een belangrijk element in de (actuele) kunst. Je kan er emoties mee oproepen, het beïnvloedt de manier waarop je naar een werk kijkt. Kleur, of het ontbreken hiervan, trekt de aandacht. Yves Klein maakte zijn eigen kleurpigment. Hoe hij dat precies deed, is het geheim van de kunstenaar. Deze kleur is nu wereldwijd erkend en heet IKB, International Klein Blue.

DOEN: KAN JE EEN NIEUWE KLEUR BEDENKEN?

- Bekijk samen de kleurencirkel van Johannes Itten. Bespreek het verschil tussen primaire en secundaire kleuren.
- Experimenteer vrij met het mengen van kleuren. Hoe kan je een bestaande kleur zo dicht mogelijk benaderen?
- Is het mogelijk om een totaal nieuwe kleur te bedenken/mengen?
- Hoe zou je deze kleur noemen?

A. 1.2 De kleuters kunnen materiaalgevoeligheid ontwikkelen door exploreren en experimenteren.

B. 1.5 De leerlingen kunnen beeldende problemen oplossen, technieken toe-passen en gereedschappen

en materialen hanteren om beeldend vorm te geven op een manier die hen voldoet.

C. 6.8 De leerlingen experimenteren met diverse artistieke bouwstenen zoals taal, lichaam, ruimte, tijd, vorm, kleur, klank, digitale data.

D. 3 De leerlingen ondernemen zelf stappen om vernieuwingen te realiseren.

E. 16.7 De leerlingen creëren artistiek werk vanuit hun verbeelding.

Voor kleuters:

Pak het ontdekken van het mengen van kleuren speels aan. Verspreid/verstop in de ruimte potjes met rode, gele en blauwe verf.

Geef elke kleuter stukjes karton. De kleuters gaan op zoek naar alle potjes verf.

Telkens wanneer ze een potje vinden druppelen ze een beetje verf op een stuk karton.

Dit brengen ze naar een centrale plek.

Alle potjes zijn gevonden, maar we hebben alleen rode, gele en blauwe verf!

Hoe kunnen we alle andere kleuren maken?

Laat de kleuters zelfstandig mengen op het karton. Door de kleine hoeveelheden beperk je het morsen. Welke kleuren vinden ze?

Wie heeft er een nieuwe kleur gevonden? Hoe zouden we deze kleur noemen?

Maak zwart/wit kopieën van een bekend standbeeld en verf ze in de nieuwe, zelfgemaakte, kleur.

Richard Long, *Driftwood Line*, 1977

Een aantal van onze collectiewerken kan je ook beluisteren in het Imaginair Museum. Dit zijn korte luisterstukken waarbij het kunstwerk tot leven komt in jouw hoofd. Je kan in en rond het Citadelpark via de erfgoedapp verschillende stukken beluisteren. Bekijk achteraf pas afbeeldingen van de kunstwerken.

Liever gezellig in de klas blijven? Luister dan via [deze link](#).

Een van de werken uit het Imaginair Museum is *Driftwood Line* van Richard Long. Het bestaat uit 171 stukken drijfhout, gevonden aan het strand in Bristol. De stukken drijfhout worden in het museum in een rechthoek gelegd zonder dat de verschillende stukken elkaar raken. De kunstenaar beschouwt een wandeling in de natuur ook als een soort kunstwerk.

DOEN: VERBEELDING TOT LEVEN WEKKEN

- Luister samen naar de aflevering van het Imaginair Museum. Doe dit bij voorkeur in het Citadelpark.
- Bespreek hoe je het kunstwerk voorstelt na het luisteren.
- Ga op zoek naar materiaal in het park om het kunstwerk uit te beelden.
- Klaar? Vergelijk jouw interpretatie met een afbeelding van het origineel.

B. 1.5 De leerlingen kunnen beeldende problemen oplossen, technieken toepassen en gereedschappen en materialen hanteren om beeldend vorm te geven op een manier die hen voldoet.

C. 16.5 De leerlingen drukken hun gedachten en gevoelens uit bij het waarnemen van kunst- en cultuuruitingen.
D. 6 De leerlingen gaan actief om met de cultuur en kunst die hen omringen

E. 16.6 De leerlingen drukken vanuit hun ervaring met creatieprocessen hun waardering uit voor inhoud en vormgeving van kunst- en cultuuruitingen.

Honoré δ'O, *Draaiboek voor de Schatbewaarder*, 1996-1997

A. 6.3 De kleuters kunnen vertrouwen op hun expressiemogelijkheden en durven hun eigen expressiestijl te tonen.

B. 6.4 De leerlingen kunnen vertrouwen op hun eigen expressiemogelijkheden

en durven hun creatieve uitingen tonen.

C. 16.9 De leerlingen tonen hun artistiek werk aan de hand van elementaire presentatietechnieken.

D. 19 De leerlingen dragen

actief bij tot het realiseren van gemeenschappelijke doelen.

E. 5.6 De leerlingen dragen tijdens groepsactiviteiten actief bij aan de uitwerking van een gezamenlijk resultaat. (attitudinaal)

Kenmerkend voor actuele of hedendaagse kunst is dat je niet altijd zo eenvoudig stromingen kunt herkennen zoals wel tot voor 1965 het geval was. Opvallend is ook de veelheid aan verschillende materialen en technieken. Naast schilderijen en sculpturen vind je in S.M.A.K. vooral installatiekunst, videokunst en performances. Een bezoek aan S.M.A.K. verruimt je idee van wat kunst is of kan zijn.

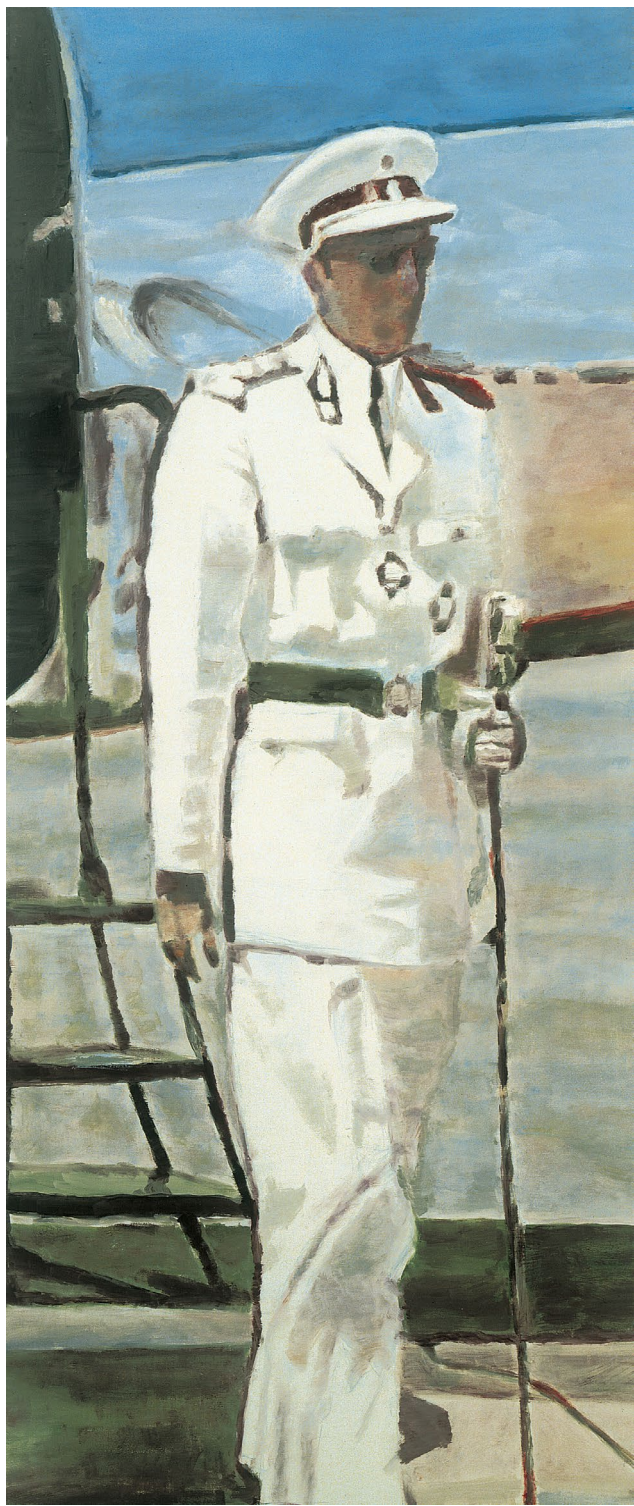
Voor dit kunstwerk gebruikte Honoré δ'O op een speelse manier veel verschillende materialen: trechters, wc-rollen, wasmanden, verrekijkers en pvc-buizen. Het doet denken aan een uit de hand gelopen knutselnamiddag. Deze spullen worden met touwen aan het plafond en aan elkaar vastgemaakt en los van elkaar in de museumzaal geplaatst. Samen vormen ze één kunstwerk.

DOEN: ACTUEEL KNUTSELEN

- Zoek voor deze opdracht een geschikte locatie. Het mag geen lege ruimte zijn, de aanwezige spullen ga je gebruiken. Geen zorgen, je kan alles gewoon weer opruimen.
- Verzamel allerlei recuperatiemateriaal, plakband, touw of wol. Gebruik ook kladpapier en stiften.
- Werk in kleinere groepen van maximum vijf leerlingen.
- Elke groep gaat kleine (of grotere) interventies doen in de ruimte. Denk aan:
  - Verplaatsen van het meubilair.
  - Dingen met elkaar verbinden d.m.v. tape of touw.
  - Het uitzicht veranderen door ergens karton rond te plooiën of lege flessen aan te knopen.
  - Schrijf een boodschap op kladpapier.
- Denk niet te lang na, gewoon knutselen. Heb plezier in het veranderen van de ruimte.
- Verbind de creaties van de verschillende groepen met elkaar.
- Bezoek achteraf de getransformeerde plek.
- Toon aan de andere groepen wat jullie deden en hoe je dit hebt aangepakt.

Luc Tuymans, *Mwana Kitoko*, 2000

Een jongeman van 25 jaar is zonet uit een privéjet gestapt. Ondanks de drukende hitte draagt hij een zwaar wit legeruniform, een iets te grote witte kepie en een degen. Het is koning Boudewijn die door de Belgen *Le roi triste* of de droevige koning wordt genoemd. Tuymans vertrekt van een foto en schildert de onzekerheid van de koning. Met zijn werk geeft Tuymans kritiek op het aandeel in het koloniaal verleden van het Belgische koningshuis.

DOEN: HOE GAAT HET VERDER?

Stel: dit kunstwerk is het midden van een stripverhaal. Verzin wat er in een prentje ervoor gebeurde en wat er in het prentje erna zal komen. Je kan dit ook tekenen. (met kleuters verzin je mondeling samen)

Oudere leerlingen kan je de basisstructuur van een verhaal meegeven.

Goede verhalen laten zich in één zin samenvatten. Hiervoor kun je het volgende sjabloon gebruiken:

Op een bepaalde plaats en een bepaald tijdstip, ondergaat het leven van een personage een verandering waardoor hij/zij met een probleem geconfronteerd wordt dat hij graag wenst op te lossen.

In het geval van Roodkapje kun je dit als volgt invullen:

- Plaats: in het bos
- Tijd: naar keuze
- Protagonist: Roodkapje
- Verandering: de wolf stuurt haar van het veilige pad af
- Probleem: de wolf heeft grootmoeder en Roodkapje opgegeten
- Wens: Roodkapje wil samen met haar grootmoeder uit de buik van de wolf
- Oplossing: de jager bevrijdt Roodkapje en grootmoeder

A. 3.1 De kleuters kunnen eigen belevenissen, ervaringen, gedachten, gevoelens, handelingen verwoorden.

B. 3.3 De leerlingen kunnen geconcentreerd luisteren naar

een gesproken tekst (verteld of voorgelezen) en die mondeling, schriftelijk, beeldend of dramatisch weergeven

C. UD2.7 De leerlingen drukken zich op een creatieve

manier uit.

D. 1 De leerlingen brengen belangrijke elementen van communicatief handelen in praktijk.

E. 2.10 De leerlingen drukken zich op een creatieve manier uit.

Rineke Dijkstra, *Brighton, Engeland, 21 augustus 1992, ed. 2/6, 1992*

B. 6.2 De leerlingen kunnen zonder vooroordelen naar kunst kijken en luisteren.

C. 16.6 De leerlingen wenden hun eigen expressieve ervaring aan om hun

waardering voor kunst en cultuuruitingen uit te drukken.

D. 2 De leerlingen kunnen originele ideeën en oplossingen ontwikkelen en uitvoeren.

E. 15.1 De leerlingen genereren ideeën voor een uitdaging door exploratie van zelfgekozen technieken en methodieken.

Rineke Dijkstra reisde voor haar eerste portrettenreeksen naar verschillende stranden. In de titel lees je telkens waar en wanneer de foto genomen werd. De naam van de persoon op de foto kom je niet te weten. Uit kleine gebaren kan je wel iets afleiden over het karakter van de persoon.

DOEN: WAT ZEG JE?

Deze opdracht kun je bij veel kunstwerken uittesten.
Ook wanneer er, niet duidelijk, een persoon is afgebeeld.
Dit kan ook een object zijn of zelfs een plek verf.

- Verplaats je in de persoon die geportretteerd is in het kunstwerk.
  - Hoe voelt die zich?
  - Waar denkt hij/zij aan?
- Maak een tekstballon en schrijf de gedachten van het kunstwerk hierin op.
- Kleef de tekstballon bij het kunstwerk. (Als je dit in het museum doet kan je de tekstballon op de vloer leggen)
- Bekijk de kunstwerken en tekstballonnen samen. Kijk je nu anders naar het kunstwerk? Denkt iedereen er hetzelfde over?

Harold Ancart, *Untitled*, 2017

Actuele kunst brengt je op plekken die je niet had verwacht. Zo kan je in dit kunstwerk een landschap herkennen. Het gitzwart, de opvallende kleuren en het ruwe verfoppervlak creëren een spannend geheel. Het werk is abstract en laat ruimte voor je verbeelding. Misschien is het een herinnering aan een strandwandeling waarvan de kunstenaar zich enkel flarden herinnert: een verwilderde plant, een schip, een gebeurtenis.

DOEN: EXPERIMENTEREN MET TEXTUUR

Een baksteen voelt anders dan een stuk hout.

Met deze opdracht maak je de verschillende texturen zichtbaar.

- Neem een dun vel papier op een houten plank.
- Wrijf met de zijkant van een stuk wascokrijt of potlood over het papier.
- De structuur van het hout wordt zo zichtbaar.
- Ga op zoek naar verschillende materialen en texturen en maak er een frottage van.
- Wat voor landschappen kan je in de structuren ontdekken?
- Geef je landschap ook een titel.

A. 1.2 De kleuters kunnen materiaalgevoeligheid ontwikkelen door exploreren en experimenteren.

B. 1.2 De leerlingen kunnen door betasten en voelen

(tactiel), door kijken en zien (visueel) impressies opdoen, verwerken en erover praten.

C. 16.7 De leerlingen creëren artistiek werk vanuit een afgebakende opdracht en de

eigen verbeelding.

D. 7 De leerlingen kunnen schoonheid creëren.

E. 16.7 De leerlingen creëren artistiek werk vanuit hun verbeelding.

Patrick Vanden Eynde, *Boiling Point*, 2005

PATRICK VANDEN EYNDE

Boiling Point, 2005

STILLEVEN

Stillevens zijn een oud thema in de (schilder)kunst. Het was lang een manier om als kunstenaar je kunnen te tonen door het leven te imiteren. Ook in de actuele kunst kom je nog steeds stillevens tegen. Zo schildert Patrick Vanden Eynde lukraak voorwerpen die niets met elkaar te maken lijken te hebben. Je bent vrij om je eigen verhaal te verzinnen. Zijn schilderijen doen denken aan mooi vormgegeven interieurs uit lifestylemagazines, maar er is altijd iets dat de rust verstoort. Op dit kunstwerk zie je voorwerpen die soms veel te groot, soms veel te klein zijn.

DOEN: STILSTAAN BIJ HET LEVEN

Het voordeel van een stilleven is dat je de inspiratie hiervoor overal kan vinden. Ook gewoon in jouw klaslokaal.

- Neem een tijdschrift en knip hieruit vijf spullen. Denk niet na en kies de eerste vijf objecten waar jouw oog op valt.
- Bekijk nu of je een relatie tussen de spullen kan ontdekken.
  - Kan je ze voor iets gelijkaardigs gebruiken?
  - Wat met de kleur/vorm/grootte?
- Sorteert de vijf knipsels op een blanco vel papier.
- Wat plaats je waar? Hou je rekening met de richting of niet?
  - Wat groot is komt vooraan, wat klein is achteraan. Of draai je het juist om?
  - Hoe bouw je de compositie op? Verspreid, alles samen of alles gelijk verdeeld?
  - Probeer bewust een vreemd element in jouw compositie te krijgen.
- Geef jouw collage aan iemand anders en laat deze persoon er een verhaal bij verzinnen.

A. 1.3 De kleuters kunnen kleur, lijn, vlak, ritme, vorm en versiering onderscheiden en de ontdekking van beeldelementen verwoorden.

B. 1.3 De leerlingen kunnen beeldinformatie herkennen,

begrijpen, interpreteren en er kritisch tegenover staan.

C. 16.8 De leerlingen experimenteren met diverse artistieke bouwstenen zoals taal, lichaam, ruimte, tijd, vorm, kleur, klank, digitale data.

D. 14 De leerlingen gaan alert om met media.

E. 16.5 De leerlingen drukken uit hoe kunst- en cultuuruitingen hun gedachten, gevoelens en gedrag beïnvloeden.

Michael Ross, *The Smallest Type Of Architecture For The Body Containing
The Dust From My Bedroom, My Studio, My Living Room, My Kitchen
And My Bathroom*, 1991

*The Smallest Type Of Architecture For The Body Containing
The Dust From My Bedroom, My Studio, My Living Room, My Kitchen
And My Bathroom, 1991*

Veel actuele kunstwerken hebben geen titel, tenzij “Zonder Titel”. De titel van een kunstwerk kan je in een bepaalde richting wijzen, als er geen is moet je het helemaal zelf verzinnen. Evengoed zijn er kunstenaars die juist wel uitgebreid een titel meegeven. In 1991 vulde Michael Ross een vingeroed met opgeveegd stof uit zijn appartement en noemde het *Het Kleinste Soort Architectuur Voor Het Lichaam Dat Het Stof Bevat Van Mijn Slaapkamer, Mijn Studio, Mijn Woonkamer, Mijn Keuken En Mijn Badkamer*. Dit is een ellenlange titel voor de kleinste sculptuur uit de collectie van S.M.A.K.

DOEN: EEN NIEUWE (ONDER)TITEL

- Kies een kunstwerk uit de catalogus/tentoonstelling die je aanspreekt.
- Bekijk vooraf de titel die de kunstenaar gaf niet.
- Verzin een toepasselijke nieuwe titel.
- Je kan hiervoor naar de volgende dingen kijken:
  - Wat stelt het kunstwerk volgens jou voor?
  - Wat voor boodschap straalt het uit?
  - Wil je dat de titel het kunstwerk uitlegt?
  - Wil je dat de titel de kijker uitdaagt om dieper na te denken?
  - Maakt de titel je aan het lachen?
- Vergelijk jouw titel met de titel bedacht door de kunstenaar. Wat zijn de gelijkenissen/verschillen? Zorgt de (juiste) titel ervoor dat je anders gaat kijken?

B. 1.1 De leerlingen kunnen door middel van kunst- en beeldbeschouwing een persoonlijk waardeoordeel ontwikkelen over beelden en beeldende kunst van vroeger, van nu en van verschillende culturen.

C. 16.5 De leerlingen

drukken hun gedachten en gevoelens uit bij het waarnemen van kunst- en cultuuruitingen.

D. 17 De leerlingen toetsen de eigen mening over maatschappelijke gebeurtenissen en trends aan verschillende standpunten.

E. 15.4 De leerlingen maken efficiënte en bewuste keuzes met betrekking tot tijd en hulpmiddelen bij het stapsgewijs uitwerken van een zelfgekozen idee om één of meerdere zelfbepaalde doelstellingen te bereiken.

Ronny Delrue, 21 Dagboektekeningen (dinsdag 17/09/1996), 1996

Veel mensen waarderen herkenbaarheid in kunstwerken. In actuele kunst zie je echter vaak dat het minder belangrijk is om volledig natuurgetrouwe weergave van zaken na te streven. Op deze tekening van Ronny Delrue staat een onherkenbaar persoon. Je ziet de vorm van een hoofd, maar het gezicht is een grijsblauw vlak. Je weet niet wie het is. Delrue is geïnteresseerd in de andere kant van de dingen. Hij gaat op zoek naar wat er achter iets zit. De zintuigen worden uitgewist of weggevaagd: ogen, oren, neus en mond zijn verdwenen.

DOEN: UITDAGEND TEKENEN

Daag jezelf of iemand anders uit met deze tekenopdrachten.

Op welke manier slaag je er het meeste in om de persoonlijkheid van de persoon te vangen in je tekening? Welke manier is het meest sprekend?

- Tekenen een portret met je ogen toe.
- Tekenen een portret zonder je potlood van het papier te halen in een doorlopende lijn.
- Tekenen nu eens je portret met je andere hand dan die waar je normaal mee tekent.
- Tekenen met het potlood tussen je tenen, in je mond, of op nog een andere manier.
- Vergelijk jouw titel met de titel bedacht door de kunstenaar. Wat zijn de gelijkenissen/verschillen? Zorgt de (juiste) titel ervoor dat je anders gaat kijken?

B. 1.5 De leerlingen kunnen beeldende problemen oplossen, technieken toepassen en gereedschappen en materialen hanteren om beeldend vorm te geven op een

manier die hen voldoet.

C. 16.10 De leerlingen reflecteren aan de hand van aangereikte criteria over hun artistiek product en proces en over dat van medeleerlingen.

D. 8 De leerlingen benutten leerkanalen in diverse situaties.

E. 15.3 De leerlingen ontwikkelen één of meerdere doelstellingen voor het omzetten van ideeën in acties.

Liza May Post, *Knoeien*, ed. 2/2, 1994

Kijken en zien is niet hetzelfde, we zijn voortdurend aan het kijken, maar echt zien doen we zelden. Kunstwerken dwingen je om even stil te staan en na te denken wat je nu juist ziet. In het werk van Liza May Post zie je een geknielde vrouw met een kraaknette roze plooirok, haar gezicht is naar voren gebogen. Pas na een tijdje zie je dat de vrouw en de plas bloed een uitroepteken vormen. In haar foto's en films toont Liza May Post de onmacht van de mens. In plaats van een duidelijk verhaal te vertellen wil de kunstenaar een sfeer oproepen.

DOEN: "ZIEN" TRAININGEN

Oefeningen om je zien te trainen:

- 1 minuut kijken naar een kunstwerk, je dan omdraaien en proberen te tekenen uit je hoofd.
- iemand gaat het klaslokaal uit, de klas verstopt 1 voorwerp, je moet raden welk voorwerp er verdwenen is.
- in 1 minuut zoveel mogelijk groene dingen, cirkels of verschillende materialen spotten.
- Welke kleur hebben de wijzers van je uurwerk (zonder terug te gaan spieken), of welke kleur van ogen heeft de leerling naast je?

A. 1.1 De kleuters kunnen visuele waarneming en beeldend geheugen versterken en vergroten door beeldelementen te herkennen.

B. 6.1 De leerlingen kunnen blijvend nieuwe dingen uit hun omgeving ontdekken.

C. 16.2 De leerlingen onderscheiden via waarnemingen van kunst- en cultuuruitingen het zintuiglijk waarneembare, de bedoelingen en het onderwerp ervan.

D. 6 De leerlingen kunnen schoonheid ervaren.

E. 16.4 De leerlingen analyseren het zintuiglijk waarneembare van kunst- en cultuuruitingen in interactie met de bedoelingen en de onderwerpen ervan.

VU: Sami Souguir
Botermarkt 1, 9000 Gent
VORM: Pauline Scharmann
www.smak.be

S.M.A.K.